
Euskara eta diskriminazio sexuala

A M A I A A L V A R E Z U R I A

Kultura sexistatik mintzaira sexista dator eta mintzaira sexistak kulturaren sexismoa iraunarazten du.

Agurtzane Juanena

Gai honi buruz hitz egiten dugunean *hizkuntza/hizke - ra sexista* berbak erabiltzen ditugu hemen, baina beste modu batzuetan hurbildu izan dira gai honetara beste herri batzuetan. Kanadan adibidez, *la féminization linguistique*-ri buruz hitz egiten dute eta Italian *Hizkuntza eta genero identitateari* buruz, besteak beste.

Erabiltzen diren hitzei erreparatzen badiegu gai honetako oinarri edo zutabeak zeintzuk diren jakingo dugu: lehenengo, hizkuntza eta hizketaren arteko auzia; gero, sexismoa eta androzentrismoa; azken honi lotuta hizkuntza feminizatzearen beharra daukagu (edo beste hitz batzuekin esanda, andrazkoak hizketan azaleratzea, erakustea, beren presentzia ziurtatzea); eta, azkenik, identitatea, sinbolismoa eta ideologiaren gaia.

Hizkuntza eta hizketaren arteko auzia

Hizkuntzalari tradizionalak honen guztiaren aurrean bi gauza esaten dituzte: hizkuntza sistema perfektua dela

► **Amaia Alvarez Uria** Euskal Filologian lizentziaduna eta AEK-ko irakaslea da.

eta, beraz, ez dela sexista (erabileran eta pentsamenduan dagoela arazoa), eta, honekin batera, genero gramatikala eta genero kulturala desberdintzen dituzte, haien arteko identifikazioa gaitzetsiz (bata kategorio gramatikal hutsa da eta ez dauka zerikusirik bestearekin, kategorio kulturala dena, sexismoa bideratzen duena).

Lehenari buruz esan behar da hizkuntzalaritzan bertan hizkuntza araua eta erabilera dela, sistema bikoitza alegia. Saussurek *langue* (hizkuntza) eta *parole* (hizketa) ezberdintzen zituen eta Chomskyk *competence* (gaitasuna) eta *performance* (jarduera, ariketa). Hizkuntzak, beraz, bi alde ditu eta biak dira garrantzitsuak. Hizkuntzak eta errealitateak elkarri eragiten diote beraz, eta honen ondoren galdera bat agertzen zaigu: zer da sexista, hizkuntza ala erabilera?

Harreman dialektikoa dagoen neurrian bi alderdiak dira erantzule, bata bestearengan eragina baitu. Azken batean, hiztunok moldatzen dugu sistema denboran zehar eta aldakortasun horretan datza hizkera ez-sexista erabiltzeko gomendioak ematea. Egia da ere, aurrerago ikusiko dugun bezala, horrekin bakarrik ezin direla jarrera eta pentsamolde patriarkala aldatu, edo, bestela esanda, arazoa konpondu, gizon eta andreen arteko aukera-berdintasunera heldu.

Bigarren puntuari azalpen batzuekin emango diogu hasiera. Azken aldi honetan askotan hitz egiten da generoari buruz (genero biolentzia, genero ikuspegia, genero ikasketak), eta badaezpadako sarreratxo argigarri bat egingo dugu. Alde batetik sexua eta generoa dauzkagu. Sexua biologiko-anatomikoa da (naturala, horrekin jaiotzen gara oro har), eta generoa soziokulturala da (sortutakoa da, ez da berezkoa, historikoa da eta, beraz, alda daiteke). Beste alde batetik, aipatu berri ditugun genero kulturala eta genero gramatikala (-a/-o) daude.

Hizkuntzalariek esaten dute biak identifikatzen direla eta ez dutela zerikusirik linguistikoki (*la llave* ez da feminoa berez, ezta *el cuaderno* maskulinoa ere). Puntu honetan aurrekoan gertatzen zena gertatzen da ere; ezin da hizkuntza isolatuta aztertu, testuinguruan ikusi behar du-

gu. Lehen errealitatearen/kulturaren/pentsamendu patriarkalaren eragina aipatzen bagenuen, orain ere aipatu behar dugu, eta horrela ikusi beharko litzateke kontua, modu 'global' batean. Irakur dezagun honi buruz Sonia Gonzalezek esaten duena:

Sexu-ezberdintasuna biologikoa da eta, hortaz, egitura-keta semiotikoa baino lehenagokoa. Emea eta arra «emakume» eta «gizon» bihurtu dira errepresentazio sistema konplexu batean sartu heinean. Pausu sozial eta kultural hauxe da sexutik generorako aldaketa azaltzen duena. Genero gramatikalarekin ere antzera gertatzen da: sexutik —biologiko eta naturala— generora pasatzen da prozesu semiotiko eta linguistikoen bitartez, adieraziak erai-ki ahala.¹

Kontuan izan behar ditugu hortaz sinbolo sistema, interpretazioa eta esanahiak honen guztiaren gainean berba egitean. Honela jarraitzen du:

Gramatikari askorentzat generoa kategoria gramatikal hutsa da... maskulinoa sexu bietarako erabiltzea zerbait natural eta funtzionala dela esan izan digu... ez da kontu gramatikal hutsa, semantikoa ere bada.²

Hitzen atzeko esanahia kontuan izan behar dugu, hots, forma eta edukia, eta aipatu behar dugu ere hau ez dela erabaki arbitrario bat izan. Patrizia Violiren hitzetan laburbilduz:

sexu-ezberdintasuna mundua hautemateko kategoria da eta honek femeninoa unibertso sinbolikoan kokatzen du.³

Álvaro García Meseguer hizkuntzalariak, adibidez, bere azken lanean, gaztelania hizkuntza berez ez dela sexista esaten du, eta hau esateko gorago aipatu dugun genero gramatikala kategoria hutsa delako argudioa ematen du. Berak esaten du hiru arlotan ager daitekeela sexismoa, hiztunaren testuinguruan, entzulearenean edota sisteman (hizkuntzan), eta orain aipatutako argudioak direla-eta lehenengo bi arloetan gauzatzen dela sexismoa gaztelaniaz.⁴

Esanahien aniztasuna ere arazo handia da. Askotan gaizki-ulertuak egoten dira hiztunaren eta entzulearen ar-

tean, eta hor ere sexismoa eta androzentrismoa ager daitezke. Álvaro García Meseguerrek ‘garunaren blokeoa’ aipatzen du. Honi buruz bakoitzak gogoeta egitea oso interesgarria dela iruditzen zait. Egia da askotan mezua ez dela sexista, baina jasotzen dena bai eta alderantziz. Interpretazioak eta esanahi posibleak anitzak izanik, hori ere zaindu beharko genuke. Edward Sapir eta Benjamin L. Whorfek esaten zutenez, «hizkuntzak ez du bakarrik pentsamendua adierazten, baldintzatu ere egiten du».

Euskara

Euskarak ez dauka genero gramatikalik eta horren ondorioz jendeak pentsatzen du ez dela sexista, baina beste modu batzuetan agertzen da genero bereizketa (giza-, anai-, ema-, -gizon, -eme, -andre). Hirugarren pertsona singularra neutroa da (bera/hura), beste hizkuntza askotan markatuta dagoenean. Atzizki gehienak neutroak dira (-gizon, -eme, -andre kenduta). Aditzean genero bereizketa agertzen da hikako tratamenduan (parekoen arteko binakako komunikazioan sexua gramatika kategoria bihurtzen da: -n/-k).

Erdaretatiko eragina ere aipatu egin behar da, hizkuntzan kalko eta maileguetan azaltzen da (maskulino oro kortsuailea: aitak, errege katolikoak; generoa adjektibo eta izenetan: antropologo, boluntario). Linda Whitek «genero kutsadura»⁵ deitzen duena ere gertatzen da euskaraz: izen neutroak pentsamenduan genero batekin identifikatzen ditugu (medikua, langilea, politikaria, erizaina, idazkaria, garbitzailea), generoa morfologikoki ez da ia agertzen euskaraz, asoziazio kultural baten ondorioz gaineratu/ezarri zaio. Baina ez da lanbideetara mugatzen, gizonezkoek balio generikoa duen edozein esaldi bereganatzen baitute (gazteek = gizon gazteek⁶).

Hiztegiari erreparatzen badiogu, «itxurazko bikoteak» topa ditzakegu (forma berdina duten hitz pareak baina esanahi ezberdina generoaren arabera, adibidez ‘emabakar (monogamo)’ eta ‘gizabakar (norbanako, indibidual)’; ‘gizalege (begirunea)’ eta ‘emalege (hilekoa)’; ‘gizatxar

(pertsonea gaizto, zital) eta 'ematar (puta)', edo «jauzi semantikoak», generikotik espezifikora doazenak eta alderantziz (adibidez 'gizon' eta 'hombre' hitzek genero maskulinoaren adieratik salto egiten dute adiera generikora).

Gai honetan polemika gehien sortu duena *pertsonea* adierazteko hitzen arteko aukerarik egokiena zein zen erabakitzea izan da. *Gizon* hitza erabili izan da bai maskulinoa bai generikoa adierazteko euskararen historian zehar, maskulinoa izanik, eta *giza*- erroa *gizon* hitzetik datorrela aintzat hartzen badugu, etimologikoki *gizaki*-k maskulino izaten jarraitzen du. Honen aurrean bi jarrera egon dira: alde batetik, hegoaldean *gizaki* neutrotzat hartu izan den bezalakoan eta gaur egun semantikoki desberdinak direnez, horrela uztea (*giza*-ren eratorriekin batera, *gizarte*, *gizalege*...), eta maskulinorako *gizon*, *gizaseme* eta *gizonezko* lagatzea. Bestetik, maskulino orokortzaile eta emakumeen ezkutatzaile diren forma hauek baztertzea eta *jende(ki)*, *pertsonea* eta *jendarte* onartzea proposatu dute (*gizon*, *gizaki* eta *gizaseme* forma maskulinoak izanik eta *emakume*, *emazte*, *emazteki* femeninoak). Gainera, kontuan hartu behar da iparraldean egun *gizaki* forma maskulinoa erabiltzen dela *emazteki*-ren aldean.

Sexismoa eta Androzentrismoa

Nire aitak ez dira berandura arte etorriko, zinemara joan dira.

Bi aita al dituzu?

A! Ez! Nire gurusoak...

El Salvadorko komandante horri galdetu nion: 'Zer moduz dago hemen emakumearen egoera?', eta berak erantzun zidan: 'Ezin dugu gure egoerari buruz hausnartu, bizia salbatzea delako gerrillaren lehentasuna une horretan'.

Legegionek, medikuek bezala, hizkera espezializatua daukate.

Askok pentsatuko dute gaindituta dagoela jada kontu hau, jendea kontzientziazatuta dagoela, ez dela gehiago hitz

egin behar honi buruz, zaharkituta dagoela eztabaida hau. Atal honen hasieran agertzen diren hiru esaldiak 2004an bertan entzundakoak dira, hain zuzen.

Lehenengoa gaztelaniatik hartu dugun kalkoa da; euskaraz beti *gurasoak* esan izan dugu, baina tamalez gaur egun oso zabalduta dago *aitak* formaren erabilera (eta *se-meak*, *lehengusuak*, *anaiak*...). Hau erdarakada izateaz aparte, androzentrismoa da, emakumea ezkututzen duelako maskulino orokortzailearen atzean.

Bigarrenean irakurleak «komandante» hitza gizonarekin erlazionatu badu jarrera sexista duela salatzen du, baina esaldiaren bukaeran konturatu bada andrazkoa zela, hor autozuzenketa moduko bat duela ikusten da eta horrek kontzientziazio minimoa duela esan nahi du. Prozesu hau da Meseguerrek aipatzen duen garunaren blokeoa. Garauna okurritzen zaion lehenengo esanahiarekin geratzen da eta beste posibilitateak baztertzen ditu (kasu honeetan aukera sexista hartu du besteak alderatuz).

Hirugarrenean ere androzentrismoa daukagu, gizona baita erreferentzia, ardatza. Badaude emakume-abokatuak eta badago legelari hitza. Beraz, baztertu beharko genuke maskulino murrizgarria den forma hori: legegizon.

Hortaz eta laburbiltzeko, bi faktore daude gai honetan: sexismoa eta androzentrismoa. Sexismoaren atzean gizonen boterea eta emakumeen mendekotasuna daude. Jarrera aktibo eta agerikoa da, emakumeenganako mesprezua, gutxiespena, adierazten du. Androzentrismoak, lehenago esan bezala, emakumea ezkututzen du eta gizona du zentroan, gauza guztien neurria. Hau perspektiba pasiboa da eta emakumeen lorpenak bereganatzen ditu inor konturatu gabe, hauek ezer garrantzitsu egin ez balute bezala geratzeko gure gogoan.

Meseguerrek beste izen batzuk erabiltzen ditu sexismoari eta androzentrismoari erreferentzia egiteko. Bata Sexismo Linguistikoa da, bai lexikoa bai sintaktikoa. Lexikoaren barruan hauek aipatzen ditu: kortesia tratamendua (andrazkoen kasuan askotan tituluak gizon batenganako harremanari egiten dio erreferentzia, -ren emaztea, -ren alaba, adibidez, eta gizonenak lanbideari edo ikasketei),

bikote okerrak (simetria falta: neska eta gizona, Aurreko-etxea jauna eta Mirentxu), itxurazko bikoteak (aurreko a talean aipatu ditugu adibide batzuk), hutsune lexikoak (mutxurdi⁷, gizatiar, emaro⁸) eta hitz eta esaera androzentrikoak, (lagun bat bere neskalagunarekin ikusi nuen). Eta sintaktikoaren barruan: estereotipoak ('idazkari ilehori ederra', 'neska italiar beroa'), androzentrismoa ('santu bat da; ez du erretzen, ez du edaten eta ez da andreekin ibiltzen') eta jauzi semantikoa (lehenago aipatu dugu). Bestea Jendarteko Sexismoa da, (jendartean eta errealitatean egunero gertatzen dena).

Honen aurrean azken hogeitun proposamenak egin dira euskara ez sexista erabili ahal izateko:

Emakunde

<i>Ez erabili</i>	<i>Erabili</i>
'izena+gizon' egitura (legegizon, elizgizon)	'-ari' atzizkidunak edo 'langile'
Aitak, semeak... gisa honetako kalko orokortzaileak	Gurasoak, seme-alabak, neska-mutilak...
Zuzendari jauna	Zuzendaria Zuzendari jaun/andrea Zuzendari jauna edo Zuzendari andrea
'-sa' atzizkia (laborarisa, jainkosa, alarguntsa, abadesa, alkatesa)	Alarguna edo Gizon/emakume alarguna
Hitanoa (talde mistoetarako)	Zuka
Erdaratikako itzulpenetan hizkera sexista saihesteko perifrasi batzuk beharrik gabe ez mantendu	Jendartea bi generok osatzen dugu, bien interesak asetu behar dira Pareko tratamendua eman behar zaie emakume eta gizonei
Ez dira lotu behar estereotipoak eta jendarte-paperak, lanbideak, sexuak	

Pertsonak izen, abizen, kargu,
lanbidez identifikatu behar dira,
ez 'andre'-az

Ahaidetasun-erreferentzia alferreko-
rik ez egin

Ez gutxietsi edo oztopatu emaku-
meen ekintzak hizketaren bidez

Emazteek diote eta Eraikizan

<i>Ez erabili adiera generikoan</i>	<i>Erabili</i>
Gizaki, gizon	Jende(ki), pertsona
Gizarte	Jendarte
Anaiak	Haurrideak
Anaitasuna	Haurridetasuna

Begoña Muruaga

- Mezuen atzean dagoen simetria faltan, anbiguotasunean, sexismoan erreparatu.
- Ez galdu alderdi anekdotikoetan (@-ren zuzentasuna gaztelaniako generikoa osatzeko adibidez).
- Adi egon, gizartean lortu ditugun aldaketa txikiak oso erraz galdu ditzakegu eta (Anuntxi Aranak esaten duenez, «aitzinamenduak ez dira itzulezinak»).

Gaztelaniarako egin diren proposamen batzuk (euskararako ere interesgarriak direnak):

Álvaro García Meseguer

<i>Ez erabili</i>	<i>Erabili</i>
Etxebarria jauna eta bere emaztea	Etxebarria jauna eta Lertxundi andrea
Zuzendari jaunak esan du eta neskatxa hori bulegora joan da	Zuzendariak esan du eta sailburordea bulegora joan da
Langileak greba egiten ari ziren plazan eta haien emazteek bazkaria ekartzen zieten	Langileak greba egiten ari ziren plazan eta boluntario batzuek bazkaria ekartzen zieten ⁹

Kontuz estereotipoekin

... eta gizonak sua aurkitu zuen ... eta pertsonak sua aurkitu zuen

Zer, hilekoarekin zaude, ezta?

Sonia Gonzalez¹⁰

Ez erabili

Erabili

Gizonak badu inguru latz bat
Mutilek jolastu behar dute

Pertsonak badu inguru latz bat
Neska eta mutilek jolastu behar dute

Bibliografia aipuetan izena osorik
idatzi, ez iniziala bakarrik

Lehengusuak etorri dira¹¹

Lehengusu-lehengusinak etorri dira
Lehengusin-lehengusuak etorri dira

Gazte, langile, agintari...
(adiera maskulinoarekin)

Mutil gazte, gizon langile,
gizaseme agintari...

Hizkuntzaren feminizazioa

García Meseguerren artikulu mamitsuan, gaztelania hizkuntzari dagokion sexismo linguistikoaren ikerketen bilakaera aipatzen du. Hau hiru garaitan laburbildu dugu: sexismo linguistikoa aurkitzen da (1980aren inguruan), gomendioak ematen dira (1985aren bueltan) eta gomendioen aldeko eta kontrakoak agertzen dira (1995etik gaur arte). Euskararen kasuan orain bigarren fasea bukatzen eta hirugarren fasean sartzen hasi garela esan genezake.

Batzuk gomendioen alde daude eta horri lehentasuna ematen diote (momentuz gehiengo dago talde honetan); eta beste batzuek diote gomendioak jarraitzea ez dela hain garrantzitsua eta eraginkorra, errealitatea dela aldatu behar dena eta horren ondorioz hizkuntza aldatuko dela denboraren poderioz. Guk uste dugu bi arloak landu behar direla, prentsan eta agiri ofizialetan batez ere gomendioak praktikan jarri behar direla eta egunerokoa ere hizkuntza zaindu behar dugula, pentsaera eta jarrera ahaztu gabe, jakina.

Arazo honen muinean dagoena ideologia patriarkala izanik, indar berezia egin behar dugu emakumeak kon-

tuan hartzen eta parekidetasuna adierazten. Frantses hiztunek dioten moduan, hizkuntza feminizatu beharra dago, emakumeak agerian jarriz eta hauek baloratuz. *Femini-zazioa oztopatzen duena ez da hizkuntza, honek onartzen baitu aldatzea eta moldatzea, jendarateak eta mentalitate atzerakoiak dira erantzukizuna dutenak* (hau hizkuntzan islatzen delarik). Ikus dezagun zer dioen honi buruz Marcela Lagarde adituak:

El hombre universal no es una construcción lingüística sino filosófica y política, con la que se subsume la categoría mujer en la categoría hombre, y desaparecen todos sus contenidos de especificidad humana. Se construye en la historia, en las mitologías, las religiones, a través de las políticas de dominio y sus ideologías cotidianas. Los procesos que traicionan la pluralidad del castellano se nombran en esta lengua cultural patriarcal. No nos identificamos con ella; por eso con la -a, con las otras formas de femenino y con la evocación de lo femenino hacemos referencia a nuestro género.¹²

Identitatea eta ideologia

Jantzia besterik ez da aldatu, emakumezkoek prakak erabili, erre, ikas dezakete, baina pertsoneri buruan hozka eginenez gero, bere arbasoengandik jaso dutena azaltzen dute.

Pablo Antoñana (*Argia*, 1995-07-16)

Orain arte ikusi dugu hizkuntzaz aparte hitzunen arteko harremana, pertzepzioa, errepresentazioa eta balorazioa ere hor daudela, eta egia da blokeoa ez dagoela hitzetan, buruan baizik. Hala ere, hizkuntzak edozein kulturaren egiturak, aurreiritziak eta botere mekanismoak islatzen dituzenez, eta horretarako bideak edo tresnak ematen dizkigunez, azken hauek deseraiki eta deuseztatu beharko ditugu.

Hizkuntzak genero identitatearen eraikuntzan zeresan handia dauka eta sexuen edo generoen arteko desberdintasunak iraunarazten ditu. Desberdintasuna menderakuntza edo zapalkuntza bihurtzen laguntzen du orain ar-

te agertu diren moduetan. Honen ondorioz, aukera berdintasuna duen jendartea nahi badugu, lanari ekin beharko diogu.

Ondorioak

García Meseguerrek etorkizunera begira dio esanahien bilakaera izango dugula zenbait hitzetan (batez ere generoa markatuta dutenetan), eta bilakaera honetan hiru fase egongo direla: hasierakoa, tartekoa eta bukaerakoa (generikoa edo maskulino orokortzailea; espezifikoa edo genero biak adierazten dituen, bai femeninoa bai maskulinoa; eta generiko neutroa).

Ez dakigu zein izango den hizkuntzak etorkizunean hartuko duen bidea baina bai guk hartu beharko genituzkeen irizpide edo jarrerak: hizkuntza sexista, kontzientzia-zio maila eta anbiguotasun semantikoa kontuan hartu beharko genituzke eta ikuspegi kritikoa, autozuzenketa eta autoanalisia egin gure hizkuntzaren erabileran. Hori bai, lan honek sistematikoa eta egokia izan beharko du aurrera egin behar badu.

Bukatzeko, euskarari buruzko bibliografia daukazue gaian sakondu nahi izatekotan nondik jo jakin dezazuen. ¶

1. Sonia Gonzalez; *Izena duen orok dauka izana. Hizkera sexista ez era - biltzeko protokoloa*. Aukera berdintasun plana. LAB. 2002. 20. or.
2. Id.
3. Patrizia Violi; *El infinito singular*. Madril. Cátedra. 1991. 62. or.
4. Álvaro García Meseguer; «¿Es sexista la lengua española?», *Pana - ce@*, 2. bol., 3. zkia., 2001eko martxoa.
5. Aditu gehienek Jauzi Semantikoa deitzen diote honi, beraz, he - mendik aurrera, horrela aipatuko dugu. Hurrengo paragrafoan bertan azaltzen da berriro.
6. Adibide gehiago izateko jo ezazue prentsara edo lan eskaintzen atalera eta aztertu pertsonen izendapena. Maskulinoa agertzeko - tan femeninoarekin trukatu. Arraro geratzen da horrela, ezta?
7. Neskazahararentzako iraina da hau, mutilzahararentzat balioki - derik ez duena (*aguremutil* forma egon arren, ez dugu uste balioki - kideak direnik: *mutxurdinen* konnotazio despektiboa askoz handi - dioa da *aguremutilen* baino).
8. *Eme* errotik eratorritako hitza dela esango nuke: 'gizonki' al da bere baliokidea? 'arki' izan daiteke agian?
9. Hau aukera bat da. Langile guztiak gizonak dira ala gizonak eta emakumeak daude? Bazkaria ekartzen dieten guztiak emazteak dira? Hori guztia argitu beharko litzateke, eta mezua ambigua edo zehatza nahi dugunaren arabera, generoa markatu ala ez.
10. Sonia Gonzalezen proposamen guztiak: maskulino singularra - ren eta pluralaren ordeztu izen bikoizketak, izen generikoak, kon - ponbide mistoak. Artikulu femeninoa eta maskulinoa gehi gene - ro neutrodu izena. Maskulinoa ezabatzeko edota sexu markarik ez agertzeko aldaketak: «quien(es)» erabili, idatzera despertsona - lizatu, generikoak ez diren maskulinoak ezabatu, leismo eta lais - moarekin kontuz ibili, «se» izenordea erabili, «todos» beste for - mula batzuekin ordezkatu. «Nosotros» ordezkatu. Femeninoa eta maskulinoa txandaka erabili. Barra (/) eta a bildua (@) erabili (irakurketa zaila dute eta komuntadura maskulinoan egiten ja - rraitzen da). Femeninoa eta maskulinoa asimetricoki erabiltzen direnean (Don Luis eta Nere). Bibliografia aipuetan andrazkoak ere badaudela erakusteko izena idatzi, eta ez izenaren hasierako letra bakarrik. Femeninoa eta maskulinoaren ordena: ordena biak nahastu bai artikuluetan bai izenetan, izena genero bera duen artikulua ondoan beti, euskarazko substantibo bikoteak erabili (seme-alabak) eta ordena aldatu noizean behin. Jauzi se - mantikoa (gazte: gizon gazte). Miembro-miembra (emakumeent - zako neologismoen zilegitasuna). Autoritatedunak eta kritika - tuak (prestigio aldetik) gizonaizkoak soilik ez (*política, empresaria, jueza, autora, experta, médica, historiadora, socióloga, banquera* for - mak erabili). Nazionalitatea aipatzean ere andrazkoak esan (ez bakarrik *vascas, catalanas, gallegas, chechenas, españolas, francesas, polacas, danesas, inglesas, flamencas...* ere). Ogibideak: *la jueza, la*

juez, el juez (lehenengo aukera hobesten du, komunztadura arazoak daude, prestigio kontuak ere agertzen dira hauen artean maskulinoa aukeratzean).

11. Bi generotakoak badira ez erabili erdarakada hau.
12. Lagarde, Marcela; *El castellano, una lengua de caballeros* IN www.nodo50.org/marcela_lagarde-elcastellano.html

Euskarari buruzko bibliografia

- ALVAREZ, Amaia; *Euskara hizkuntza sexista al da?* IN www.erabili.com, 2004ko martxoaren 8an.
- ARANA, Anuntxi; «Sexismoa sinbolo eta arketipoetan» IN J. Arrizabalaga eta A. Carbonell (bil.); *Emakumea: sexua ala generoa?* Bilbo. UEU eta Emakunde. 1993. 25-47 or.
- AZKARATE, Miren; «Emakumea eta euskara» IN J. Arrizabalaga eta A. Carbonell (bil.); *Emakumea: sexua ala generoa?* Bilbo. UEU eta Emakunde. 1993. 69-78. or.
- AZKARATE, Miren; «Hizkuntzalaritza arauemailea. Euskararen bidezko sexismoa» IN Nazioarteko Kongresua. Ikerkuntza, Irakaskuntza eta Feminismoa. *Sexismoa, lengoia bide dela. Hizkuntzaren baitako eta kanpoko elementuak*. Donostia eta Gasteiz. 1993ko martxo.
- DEL OLMO, Karlos; «Itzulpena hurbiltzea. Zenbait errezeta (III)» ('Metafora sexistak' atala) IN www.eizei.org/Argitalpenak/Senez/19950901/Olmo
- EIZAGIRRE, Ana; «Zuk zer deritzozu?» IN *Emakunde*, 52. zkia., 2003ko iraila: *Las mujeres y el lenguaje* (monografikoa). 26-30 or.
- Ekin Emakumeak Elkartea; *Hizkuntza sexistaren ikuspegi ezberdinak*. Emakume Abertzaleon Topaketa Feministak. Leitza, 2001eko abenduaren 15ean.
- Emakunde; «Euskara sexista al da?» (kartela) IN www.emakunde.es
- Emakunde; «Hizkuntza, hitzak baino zeozer gehiago. Hizkuntzaren erabilera ez sexistarako proposamenak». 1988ko martxo IN www.emakunde.es/images/upload/language_e.pdf
- Emakunde*, 32. zkia., 1998; «El lenguaje, más que palabras. Ser nombradas, un derecho de todas las personas. Euskararen berezitasunak». 51. or.
- ETXEBERRIA, Pilartxo; «Lexikoa eta sexismoa» IN Nazioarteko Kongresua. Ikerkuntza, Irakaskuntza eta Feminismoa. *Sexismoa, lengoia bide dela. Hizkuntzaren baitako eta kanpoko elementuak*. Donostia eta Gasteiz. 1993ko martxo.
- ETXEZAHARRETA, Luzien; «Hikak sexu parekotasuna adierazten duela dio Legardek aurkeztu duen tesian» IN www.gara.net/00/11/26/eus1301.htm
- Euskararen Berripapera*, 1993ko maiatza; «Euskara sexista al da?». 3. or.
- GONZALEZ, Sonia; *Izena duen orok dauka bere izana. Hizkera sexista ez erabiltzeko protokoloa*. Aukera berdintasun plana, LAB. 2002.
- HAEE-IVAP; «Hizkera sexista» IN www.ivap.com/eusk/argiro/argiro5.htm
- HAEE-IVAP; «Hizkera sexista baztertu» IN www.ivap.com/eusk/argiro/argiro7.htm
- JUANENA, Agurtzane; «Hizkuntz sexismoa eta euskara» IN *Jakin*, 65. zkia., 1991. 97-112 or.

- MURUAGA, Begoña; «-sa atzizkia eta hitz elkarketa». *Administrazioa Euskaraz*, 0-2 zkia., 1993 IN www.ivap.com/eusk/izo/artikulu/2b_saatz.htm
- MURUAGA, Begoña; «Sexista izango ez den euskararen erabilerarako gomendioak» (elkarrizketa) IN *HABE*, 223. zkia., 1993ko otsaila.
- MURUAGA, Begoña; «Sexismo en el lenguaje. Sexismo en el mensaje. Eta euskaraz zer?» IN *Emakunde*, 52. zkia., 2003ko iraila: *Las mujeres y el lenguaje* (monografikoa). 20-23 or.
- OÑEDERRA, Miren Lourdes; «Hizkuntza eta emakumea. Hizkuntz-azterketaren lehen tasunen historia. Zenbait abiabide» IN Nazioarteko Kongresua. Ikerkuntza, Irakaskuntza eta Feminismoa. *Sexismoa, lengoaia bide dela. Hizkuntzaren baitako eta kanpoko elementuak*. Donostia eta Gasteiz. 1993ko martxoa.
- RUIZ BIKANDI, Uri; «Genus-sexus: Hizkuntza generodunak eta hizkuntza genero-gabeak» IN Nazioarteko Kongresua. Ikerkuntza, Irakaskuntza eta Feminismoa. *Sexismoa, lengoaia bide dela. Hizkuntzaren baitako eta kanpoko elementuak*. Donostia eta Gasteiz. 1993ko martxoa.
- Sustatu; «Euskara sexista ote?» IN www.sustatu.com/1063266313
- WHITE, Linda; «Cómo traducir sin traicionar» IN *Emakunde*, 5. zkia., 1991. 60-63 or.
- ZUGASTI, Arantza; «La administración toma la palabra» IN *Emakunde*, 52. zkia., 2003ko iraila: *Las mujeres y el lenguaje* (monografikoa). 31-35 or.